

Wioletta Husar-Poliszuk

*Uniwersytet Zielonogórski
w.husar-poliszuk@inpa.uz.zgora.pl*

Independentyzm kataloński w dobie pandemii COVID-19

Abstrakt:

Artykuł ma na celu zdiagnozowanie kondycji independentyzmu katalońskiego w okresie trwania pandemii COVID-19. Eksplikacja koncentruje się na trzech obszarach, tj. działaniach zaradczych władz centralnych i regionalnych w odniesieniu do rozprzestrzeniania się pandemii w Katalonii; interakcjach między katalońską a hiszpańską sceną polityczną w powyższym zakresie; spójności katalońskiego bloku independentystycznego w dobie kryzysu zdrowotnego. Z uwagi na rozpiętość obszaru badawczego analiza obejmuje przede wszystkim aktorów politycznych.

Słowa kluczowe: Katalonia, independentyzm, separatyzm, pandemia COVID-19, proces niepodległościowy

Abstract:

Catalan Independentism in the Era of the COVID-19 Pandemic

This article aims to diagnose the condition of Catalan independentism during the COVID-19 pandemic. The explication focuses on three areas, that is, the remedial actions of the central and regional authorities with regard to the spread of the pandemic in Catalonia; the interactions between the Catalan and Spanish political scenes in the aforementioned area; the cohesion of the Catalan independentist bloc during the health crisis. Due to the breadth of the research area, the analysis primarily covers political actors.

Keywords: Catalonia, independentism, separatism, COVID-19 pandemic, independence process

Wstęp

Wirus SARS-CoV-2 wywołujący chorobę układu oddechowego COVID-19, który rozprzestrzenił się na całym świecie, od trzech lat nieustannie zajmuje uwagę społeczności międzynarodowej¹. Z tego też powodu pandemia istotnie wpłynęła na funkcjonowanie państw i społeczeństw, a sytuacja stała się wyjątkowo trudna, zwłaszcza tam, gdzie relacje były już wcześniej napięte. Dobrym przykładem takiego stanu rzeczy jest Hiszpania, w której independentyzm kataloński, czy też szerzej separatyzm, od dwóch dekad pozostaje głównym problemem społeczno-politycznym monarchii. W znaczący sposób pandemia koronawirusa stała się katalizatorem dotychczasowych sporów w zakresie integralności terytorialnej oraz roszczeń niepodległościowych części środowisk katalońskich, a także rozdziału kompetencji władz regionalnych i centralnych.

Intensyfikacja konfliktów państwo – region miało lub ma miejsce w wielu krajach Europy (np. w Wielkiej Brytanii czy Belgii). Pomimo iż władze państw w różny sposób zareagowały i wdrożyły instrumenty zaradcze w odniesieniu do kryzysu zdrowotnego, zauważyć można często rozbieżne, a nawet sprzeczne działania decydentów politycznych na poziomie centralnym i regionalnym. Konsekwencją tego jest poważne nadwyżęzenie założeń autonomii terytorialnej i samej jej struktury. Jednocześnie istotne zmiany zaszły nie tylko w relacjach peryferie – centrum, lecz także wewnątrz bloków nacjonalistycznych czy proniepodległościowych w danych regionach. Problem stał się szczególnie widoczny m.in. w Katalonii, co w dużej mierze wynika ze specyfiki samej wspólnoty autonomicznej, jak również układu sił politycznych na scenie regionalnej. Wskazane uwarunkowania endogeniczne i egzogeniczne czynią kwestię independentyzmu katalońskiego

¹ Do czasu inwazji Rosji na Ukrainę (24 lutego 2022 roku) był tematem głównym w przestrzeni publicznej.

analizowanego przez pryzmat pandemii COVID-19 wyjątkowo interesującym zagadnieniem badawczym.

Celem artykułu jest próba diagnozy kondycji independentyzmu katalońskiego w okresie trwania pandemii COVID-19. W ramach analizy poszukiwana jest odpowiedź na problem badawczy sformułowany w postaci pytania: czy i jeżeli tak, to, w jaki sposób pandemia COVID-19 wpływa na współczesny independentyzm kataloński. Z uwagi na rozpiętość obszaru badawczego analiza koncentruje się przede wszystkim na aktorach politycznych, zarówno jednostkowych, jak i grupowych (partiach i formacjach politycznych). Tym samym pominięto w badaniu inne podmioty – nośniki independentyzmu w regionie jak: organizacje społeczne i społeczno-polityczne oraz jednostki indywidualne niezrzeszone w ugrupowaniach politycznych, organizacjach społecznych i społeczno-politycznych. Rozwiązaniu powyższego problemu ma służyć zogniskowanie badania się na trzech obszarach, tj. działaniach zaradczych władz centralnych i regionalnych w odniesieniu do rozprzestrzeniania się pandemii COVID-19 w Katalonii; interakcjach między katalońską a hiszpańską sceną polityczną w powyższym zakresie; spójności katalońskiego bloku independentystycznego w dobie kryzysu zdrowotnego. Weryfikacji będzie podlegała hipoteza główna, która zakłada, że pandemia przyczyniła się do osłabienia procesu radykalizacji independentyzmu katalońskiego. Podczas testowania hipotezy oparto się na ujęciu problemowo-historycznym, a szczególnie użyteczne okazało się zastosowanie m.in. analizy danych statystycznych (np. poziom poparcia dla działań antycovidowych, rezultaty wyborów) dyskursu politycznego (wypowiedzi polityków), metody komparatystycznej (np. interakcje katalońsko-hiszpańskie, reakcje polityczne) czy metody prognostycznej (wnioskowanie o przyszłych kierunkach zmian, sojuszy, współpracy między partiami katalońskimi). W ramach powyższych podejść badawczych wykorzystano różne materiały źródłowe, w tym akty normatywne, publikacje książkowe, artykuły naukowe oraz artykuły prasowe i źródła internetowe. Zakłada się, że pozwoli to na wstępne określenie aktualnej kondycji i potencjału independentyzmu oraz możliwości realizacji katalońskich dążeń niepodległościowych. Szczególnie użyteczna w weryfikacji

powyższych kwestii wydaje się analiza działań podejmowanych przez partię w obliczu zapowiedzi przeprowadzenia wcześniejszych wyborów regionalnych, rezultatów wyborczych uzyskanych w lutym 2021 roku, a także sytuacji społeczno-politycznej i zdrowotnej w Katalonii przed wspomnianymi wyborami i po nich.

Działania władz centralnych i regionalnych wobec pandemii COVID-19. Interakcje hiszpańsko-katalońskie

Hiszpania należy do grona państw europejskich, w których wirus SARS-CoV-2 zbierał największe żniwo. W październiku 2022 roku liczba zachorowań wyniosła blisko 13,5 mln, liczba zgonów zaś prawie 115 tys. Pierwszy potwierdzony przypadek zakażenia („pacjent 0”) wykryto w Katalonii (w Barcelonie) już na początku 2020 roku. Wspomniana wspólnota autonomiczna jest jednym z najbardziej dotkniętych regionów Hiszpanii, jeżeli chodzi o liczbę chorych oraz odsetek przypadków śmiertelnych: na dzień 9 grudnia 2022 roku liczba zachorowań wyniosła blisko 2,7 mln, natomiast liczba zgonów ponad 20,8 tys.² Dla porównania drugi region o największej liczbie zachorowań i jednocześnie zgonów, czyli Madryt, odnotował w tym samym czasie blisko 2 mln przypadków zachorowań oraz ponad 20,1 tys. zgonów. Na trzecim miejscu w podanych statystykach plasuje się Andaluzja z liczbą ponad 1,6 mln zachorowań i blisko 14,9 tys. zgonów³.

² Dla porównania: Katalonię zamieszkuje ponad 7,5 mln osób, Wspólnotę Autonomiczną Madrytu – ponad 6,6 mln mieszkańców, natomiast Andaluzję – 8,5 mln osób.

³ Dane dotyczące liczby zgonów w poszczególnych regionach zob. *Número de personas fallecidas a causa del coronavirus en España a fecha de 9 de diciembre de 2022, por comunidad autónoma*, [online], <https://es.statista.com/estadisticas/1104281/fallecidos-a-causa-de-covid-19-por-region-espana/>, 28.12.2022. Dane dotyczące liczby zachorowań w danej wspólnocie autonomicznej zob. *Número de casos confirmados de coronavirus en España a fecha de 9 de diciembre de 2022, por comunidad autónoma*, [online], <https://es.statista.com/estadisticas/1100641/regiones-afectadas-por-el-covid-19-segun-los-casos-confirmados-espana/>, 28.12.2022.

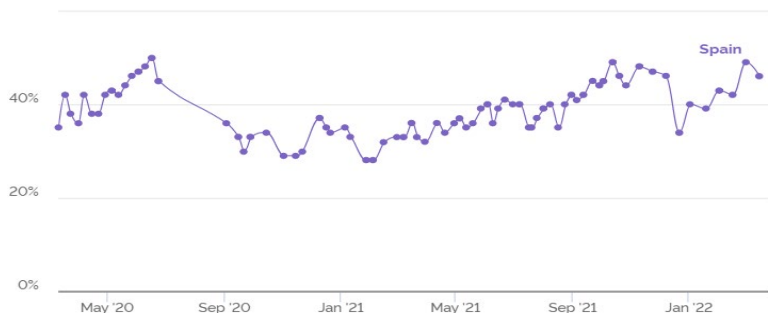
Kryzys zdrowotny w 2020 roku zastał Hiszpanię w momencie, gdy ta doświadczała kolejnego paraliżu politycznego. Była to konsekwencja m.in. uzyskania wotum nieufności przez rząd Mariana Rajoya (Partido Popular, PP) w czerwcu 2018 roku, a następnie powołania gabinetu mniejszościowego Pedra Sáncheza (Partido Socialista Obrero Español, PSOE). Ten ostatni po przegranym głosowaniu nad budżetem w lutym 2019 roku został zmuszony do rozpisania przedterminowych wyborów parlamentarnych. Pomimo sukcesu wyborczego PSOE w kwietniu 2019 roku socjalistom i pozostałym partiom nie udało się zgromadzić większości zdolnej do utworzenia rządu, co w konsekwencji doprowadziło do kolejnych wyborów. Odbyły się one w listopadzie tego samego roku. Ponownie wygrało ugrupowanie Sáncheza, aczkolwiek notując duże straty w liczbie miejsc w Kongresie Deputowanych oraz Senacie. Po długich negocjacjach udało się utworzyć rząd koalicyjny PSOE z partią Unidas Podemos (UP), jednak dopiero w drugim głosowaniu nad inwestyturą (7 stycznia 2020 roku) lider socjalistów uzyskał niezbędną większość. Było to możliwe dzięki poparciu partii Esquerra Republicana de Catalunya (ERC) dla jego kandydatury. Z powyższego układu sił wynika, iż pozycja nowo wybranego premiera oraz jego gabinetu nie była zbyt silna i zapowiadała konieczność budowania sojuszy politycznych.

Pomimo że Pedro Sánchez objął urząd w okresie dużej niestabilności politycznej, a przede wszystkim u progu rozpoczynającej się pandemii, która spotęgowała istniejące problemy i wywołała nowe, przywódca socjalistów oraz jego partia w dalszym ciągu znajdują się u władzy (grudzień 2022). W tym aspekcie szczególnie interesująca wydaje się z jednej strony kwestia poziomu poparcia Hiszpanów dla rządu, a z drugiej strony zadowolenia obywateli z działań rządu na rzecz opanowania i przeciwdziałania pandemii COVID-19. Jak wskazują wyniki badań, m.in. przeprowadzonych przez Kantar dla Parlamentu Europejskiego od 23 kwietnia do 1 maja 2020 roku, w zasadzie we wszystkich państwach europejskich zaobserwowano większe poparcie dla działań antycovidowych władz niż poparcie

dla samych rządów⁴. Jest to tzw. zjawisko premii kryzysowej, kiedy rządzący uzyskują większe poparcie obywateli, w związku z obawami, stanem zagrożenia, upatrując przy tym w decydentach (a raczej w ich sprawczości) możliwości zapewnienia poczucia bezpieczeństwa. Tym samym widoczny był wzrost akceptacji dla rządowych decyzji z początkiem pandemii (Grzybowska-Walecka, Wojtas-Jarentowska, 2021: 9-10), przy czym przez kolejne miesiące ocena działań rządów podlegała dużej fluktuacji w poszczególnych państwach europejskich. W przypadku rządu hiszpańskiego sytuacja wyglądała zgoła inaczej. Rezultaty badań ukazują, że we wskazanym okresie 48,3% Hiszpanów popierało rząd socjalistów, 43% zaś było mu przeciwnych. Zadowolone z działań rządu w zakresie opanowania i przeciwdziałania pandemii COVID-19 wyrażało natomiast zaledwie 35,1% Hiszpanów, przy czym aż 62,6% wskazywało na niezadowolenie. Na przestrzeni kolejnych miesięcy zmagania się władz z pandemią stosunek Hiszpanów do tej kwestii ulegał zmianom (wykres 1).

⁴ Zbiór rezultatów badania Kantar dla Parlamentu Europejskiego zob. https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/files/beheard/eurobarometer/2020/public_opinion_in_the_eu_in_time_of_coronavirus_crisis/excel-data/covid-19-onlinesurvey_excel.zip.

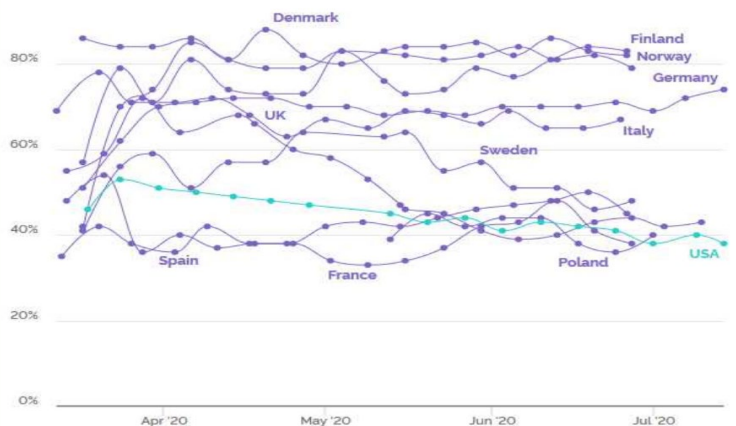
Wykres 1. Odsetek mieszkańców Hiszpanii, którzy uważają, że rząd radzi sobie z COVID-19 dobrze lub bardzo dobrze (11.03.2020-30.03.2022)

Źródło: COVID-19: government handling and confidence in health authorities, <https://yougov.co.uk/topics/international/articles-reports/2020/03/17/perception-government-handling-covid-19>, 24.04.2022.

Analiza wykresów 1 i 2 dowodzi, że polityka antycovidowa prowadzona przez rząd w Hiszpanii należała do jednych z najgorzej ocenianych w państwach Unii Europejskiej, zwłaszcza w pierwszych miesiącach trwania pandemii. Między marcem a czerwcem 2020 roku zadowolenie z polityki gabinetu w Madrycie wzrosło z 35% (w marcu) do 50% (w czerwcu). Po tym okresie odsetek zadowolonych i bardzo zadowolonych Hiszpanów spadał (z pewnymi wahaniami): od sierpnia 2020 roku do czerwca 2021 roku nie przekroczył 40%. Przez kilka kolejnych miesięcy oscylował między 35-40%. Od września 2021 poparcie dla działań rządu centralnego zaczęło stopniowo rosnąć (z wahaniami i chwilowym spadkiem poparcia o 12% w grudniu 2021 roku). W marcu 2022 roku zadowolenie z polityki antycovidowej gabinetu Pedra Sáncheza wynosiło między 46 a 49% (YouGov, 2020).

Wykres 2. Odsetek mieszkańców wybranych państw europejskich oraz USA, którzy uważają, że rząd radzi sobie z COVID-19 dobrze lub bardzo dobrze (11.03-13.07.2020)

Źródło: COVID-19: government handling and confidence in health authorities, <https://yougov.co.uk/topics/international/articles-reports/2020/03/17/perception-government-handling-covid-19>, 24.03.2022.

Zmiany poparcia dla wdrażanej przez rząd strategii ściśle korelują m.in. z kondycją hiszpańskiej gospodarki. O ile w 2020 roku spadek PKB kraju był jednym z najwyższych w Unii Europejskiej i wyniósł -10,8%, o tyle już w 2021 roku Hiszpania odnotowała duży wzrost do poziomu 5,1% (Instituto Nacional de Estadística, 2020), dzięki czemu znalazła się wśród grona państw europejskich o najszybszym wzroście gospodarczym w dobie pandemii (Business Insider Polska, 2021). W prognozach ekonomicznych na 2022 rok monarchia sytuowana była jako jeden z liderów wzrostu gospodarczego w Europie⁵.

Fluktuacja wartości zadowolenia Hiszpanów z działań rządu na rzecz walki z pandemią była także związana z wdrażaniem metod lub

⁵ Warto zauważyć, że były to prognozy jeszcze przed rozpoczęciem agresji Rosji na Ukrainę i trudno przewidzieć, jak duże konsekwencje przyniesie ona dla poszczególnych gospodarek światowych.

brakiem konkretnych rozwiązań ze strony polityków. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że hiszpańska konstytucja posiada wysoki poziom kodyfikacji stanów nadzwyczajnych w porównaniu do innych państw europejskich. Oznacza to, że ustawa zasadnicza precyzyjnie reguluje i ogranicza uprawnienia nadzwyczajne władz w sytuacjach kryzysowych. Konstytucja monarchii przewiduje trzy stany nadzwyczajne wyodrębnione na podstawie kryterium stopnia zagrożenia: stan pogotowia („estado de alarma”), stan wyjątkowy („estado de excepción”), stan oblężenia („estado de sitio”) (Konstytucja Hiszpanii, 1978: 359, art. 116).

W marcu 2020 roku, czyli w momencie najszybszego wzrostu poparcia dla działań PSOE, rząd centralny wprowadził stan alarmowy, co implikowało przejście przez niego niektórych kompetencji władz regionalnych, zwłaszcza w zakresie ochrony zdrowia oraz służb mundurowych, przede wszystkim policji. Spotkało się to z różnym odbiorem ze strony polityków wspólnot autonomicznych. Władze państwowe m.in. ograniczyły możliwość przemieszczania się ludności, zamknęły lokale gastronomiczne i dużą część lokali usługowych, wprowadziły zakaz zgromadzeń publicznych oraz organizacji imprez sportowych i kulturalnych, zamknęły również szkoły. Na ulicach miast i większych miejscowości porządku i przestrzegania obostrzeń pilnowały patrole policji i wojska. Ponadto na mocy wprowadzonego stanu alarmowego rząd w Madrycie przekształcił hotele i obiekty sportowe w szpitale polowe, a także zakazał wykonywania prac i świadczenia usług poza miejscem zamieszkania, które nie służyły zabezpieczeniu podstawowych potrzeb społecznych (Pawłowski, 2020a). W trakcie pandemii obostrzenia zmieniały swój charakter, zakres i natężenie, a jednocześnie już po kilku tygodniach kryzysu zdrowotnego na sile przybierała recesja gospodarcza. Kilkuprocentowemu spadkowi PKB Hiszpanii towarzyszył znaczny wzrost bezrobocia – tylko od połowy marca do połowy kwietnia 2020 roku pracę straciło około 900 tys. Hiszpanów (Pawłowski, 2020b). W tym okresie najbardziej ucierpiały hiszpańskie branże: turystyczna, motoryzacyjna i lotnicza.

Pierwsze miesiące rozprzestrzeniania się pandemii w monarchii charakteryzowały się bardzo dużą dynamiką w zakresie podejmowania

decyzji przez rząd w Madrycie, które z kolei były odpowiedzią na rosnące i zmieniające się potrzeby społeczne i gospodarcze, a także tworzyły podwaliny dla konstruowanej polityki antycovidowej. W zakres tej ostatniej wchodziły szerokie działania obejmujące również m.in. aspekt bezpieczeństwa wewnętrznego. Analiza wykresów 1 i 2 dowodzi, że początkowo między marcem a czerwcem 2020 roku działania rządu mające na celu walkę z pandemią koronawirusa zyskiwały aprobatę obywateli, aczkolwiek należy zaznaczyć, że na tle pozostałych państw europejskich czy USA były one jednymi z najgorzej ocenianych.

Wobec zmieniających się realiów społecznych, politycznych, gospodarczych w czasie kilku lat trwania pandemii rząd Hiszpanii zaimplementował różne mechanizmy zaradcze, np. wprowadzanie obostrzeń czy też ich luzowanie, wdrażanie krajowego planu ratunkowego o wartości setek miliardów euro, pozyskiwanie środków unijnych, m.in. z funduszu spójności oraz funduszu solidarności. Gabinet centralny w Madrycie intensywnie pracował nad możliwością wdrożenia tzw. planu Marshalla dla strefy euro, który zakładał złagodzenie unijnych zasad w zakresie dyscypliny budżetowej. Ponadto Pedro Sánchez postulował uruchomienie mechanizmów finansowych Unii Europejskiej, w tym Europejskiego Banku Inwestycyjnego, Europejskiego Banku Centralnego, Europejskiego Mechanizmu Stabilności, instrumentu SURE, a także emisji specjalnych obligacji unijnych (Pawłowski, 2020a). Spośród bardziej bezpośrednich działań mających złagodzić skutki kryzysu warto wymienić wprowadzenie regulacji prawnych pozwalających na tymczasowe zawieszenie zatrudnienia (ERTE), wypłacanie świadczeń postojowych, zasiłków dla najuboższych, poszerzenie spektrum zasiłków dla bezrobotnych oraz wstrzymanie możliwości eksmisji lokatorów. Oprócz tego wprowadzono preferencyjne kredyty dla firm i osób samozatrudnionych oraz odroczenia podatkowe. Uruchomiono fundusze dla konkretnych branż (Wildowicz-Szumarska, 2021: 125), przede wszystkim o znaczeniu strategicznym dla bezpieczeństwa państwa, np. ochrona zdrowia, jak również dla sektorów najbardziej dotkniętych recesją, np. branża turystyczna i motoryzacyjna. Jednocześnie rząd Sáncheza przyjął szereg

zmian w systemie podatkowym, np. wprowadzenie podatku od plastikowych opakowań czy podatku cyfrowego, a także zapowiedział zmiany w podatkach CIT, PIT i VAT. Część założeń finansowych uległa redefinicji m.in. w związku z rosnącą inflacją w 2022 roku.

Biorąc pod uwagę opisane działania oraz poziom poparcia obywateli (czy też jego fluktuację) dla prowadzonej polityki antycovidowej przez rząd centralny w okresie między sierpniem 2020 roku a wrześniem 2021 roku, który kształtował się na poziomie poniżej 40%, a jednocześnie zestawiając je z wyższymi wartościami poparcia obywateli państw europejskich i na świecie (USA) dla działań swoich rządów, można wnioskować, że Hiszpanie dość chłodno oceniali działania podejmowane przez gabinet Sáncheza. Warto zaznaczyć, że sytuacja uległa poprawie od jesieni 2021 roku – poparcie Hiszpanów, pomimo jego chwilowego spadku w grudniu 2021 roku, przekroczyło 40%.

Wyraźnie widać, że strategia antykryzysowa rządu hiszpańskiego podzieliła społeczeństwo (szczególnie wobec zapowiedzi podwyższania podatków) i dokonała dalszej polaryzacji partii politycznych na poziomie centralnym i regionalnym. Prowadzoną przez Sáncheza politykę w wielu aspektach krytykowała Partido Popular (PP) i skrajnie prawicowa partia Vox. Natomiast działania PSOE i UP popierała część ugrupowań regionalnych, np. baskijska Partido Nacionalista Vasco (PNV) oraz katalońska ERC. Ta ostatnia odpowiednio: poparła i wstrzymała się od głosu podczas głosowania nad szóstym przedłużeniem stanu alarmowego w Hiszpanii (czerwiec 2020 roku). Do dużych tarć pomiędzy wspomnianymi ugrupowaniami dochodziło m.in. podczas prac nad planem odbudowy gospodarczej kraju i jego przyjęcia. W ostatecznym rozstrzygnięciu podczas głosowania w hiszpańskim Kongresie nad Europejskim Funduszem Odbudowy propozycję socjalistów poparły takie partie jak: baskijska Euskal Herria Bildu, PNV, UP, Más País-Equo, Compromís, Coalición Canaria, Nueva Canarias, Teruel Existe, Partido Regionalista de Cantabria. Przeciwnie natomiast były takie partie jak: PP, Ciudadanos (C's), ERC, Junts per Catalunya (JxCat), Partit Demòcrata (PDeCAT), Unión del Pueblo Navarro, Candidatura d'Unitat Popular (CUP), Bloque Nacionalista

Galego (BNG) i Foro Asturias (FA). Interesujący jest fakt, iż skrajnie prawicowa partia Vox wstrzymała się od głosu, dzięki czemu możliwe było przyjęcie projektu (Hermida, Cué, 2021). Paralelnie potwierdziło to istniejący rozdźwięk po stronie hiszpańskiej prawicy. Natomiast partie o charakterze nacjonalistycznym czy separatystycznym w pandemii dostrzegły potencjalną możliwość większego uniezależnienia się wspólnot autonomicznych od centrum, a także zwiększenia poparcia społeczeństwa w regionie dla dążeń independentystycznych, jak to miało miejsce w Katalonii. Dlatego część partii katalońskich o charakterze proniepodległościowym sprzeciwiała się tworzeniu planu centralnego, obejmującego przede wszystkim politykę społeczną i ochronę zdrowia, w obawie przed ograniczeniem kompetencji władz regionalnych.

Rządy autonomiczne wspólnot hiszpańskich, obok wdrażania polityki państwowej, wprowadzały własne obostrzenia oraz wydawały zalecenia dla mieszkańców. Na tej płaszczyźnie prężnie działały również władze katalońskie, m.in. w obszarze transportu miejskiego (Rzeczpospolita, 2020), miejsc do uprawiania sportu i rekreacji czy miejsc spotkań rodzinnych. Na uwagę zasługuje fakt, że rząd Quima Torry zarządził zamknięcie szkół, punktów gastronomicznych czy miejsc rozrywki na kilka dni wcześniej, aniżeli uczynił to rząd centralny. Uczyniono z tego podstawę do konstrukcji zarzutu wobec rządu centralnego – opieszałość w działaniu, a tym samym podkreślano adekwatność powziętych decyzji i szybki czas reakcji władz katalońskich. Ponadto władze regionu głośno zgłaszały swój sprzeciw wobec tworzenia centralnej i jednolitej strategii dla całego państwa, oskarżając Sáncheza o działania na rzecz ponownej centralizacji Hiszpanii. Część independentystów, zwłaszcza ówczesny prezydent Generalitat oraz jego ugrupowanie Junts per Catalunya (JxCat), przyjęła postawę konfrontacyjną wobec centrum politycznego, wskazując jednocześnie, że za przykładem Wielkiej Brytanii decentralizacja jest konieczna, a rządy regionalne są w stanie efektywniej sprostać wyzwaniom związanym z pandemią (Parker, 2021: 1-2). Sam Quim Torra podkreślał, że „Necesitamos apoyo, no más centralización” („Potrzebujemy wsparcia, a nie większej centralizacji”) (Berumen, 2020),

i zgodnie z deklaracją odmówił scedowania szeregu kompetencji należących do władz autonomii na rzecz rządu centralnego. Decydenci katalońscy szczególnie silnie sprzeciwiali się przekazaniu zarządzania ochroną zdrowia, argumentując, że Katalonia w tym zakresie odpowiedziała dużo szybciej na wyzwania związane z pandemią aniżeli centrum państwa, co tym samym miało potwierdzać narrację, iż niepodległe państwo katalońskie poradziłoby sobie lepiej niż monarchia hiszpańska (Faus, 2020). Ponadto partia JxCat podkreślała, że działania w dobie kryzysu o tak dużych rozmiarach powinny być bardziej radykalne. Zgodnie z tą retoryką podnoszono hasła odseparowania Katalonii od reszty Hiszpanii, w tym zamknięcia granic. Sprzeciwiano się także stacjonowaniu wojsk hiszpańskich w Katalonii, głównie z uwagi na generowane koszty, co przypomina argumentację zwolenników niepodległości i „łożenia” Katalonii na pozostałe regiony Hiszpanii. Środowiska najbardziej radykalne wskazywały zatem na konfrontację systemową. W rzeczywistości sprzeciw strony katalońskiej miał wymiar symboliczny i nie wpłynął na wypełnianie zadań w analizowanym zakresie przez rząd hiszpański.

Do napięć na linii region – centrum dochodziło wielokrotnie i na różnych płaszczyznach. Dla przykładu w grudniu 2021 roku kataloński rząd z rozczarowaniem przyjął odrzucenie przez premiera propozycji Quima Torry, która dotyczyła wprowadzenia godziny policyjnej w Hiszpanii w okresie świąteczno-noworocznym (Dziennik Gazeta Prawna, 2021a), w związku z dużą liczbą zakażeń wariantem omikron.

Blok independentystyczno-nacjonalistyczny w Katalonii w okresie pandemii

Kryzys zdrowotny i towarzyszące mu problemy społeczne, polityczne i gospodarcze uwypukliły niejednorodność bloku independentystycznego w Katalonii⁶, zwłaszcza w kontekście partii i ugrupowań politycznych. Potwierdza to jednocześnie tezę, że współcześnie separatyzm

⁶ Poza nimi w skład katalońskiego bloku proniepodległościowego wchodzi jeszcze wiele podmiotów, m.in. organizacje, stowarzyszenia, fundacje, członkowie ruchu społeczno-politycznego, jednostki niezrzeszone.

kataloński (independentyzm kataloński) charakteryzują różne przedkości osiągnięcia celu oraz metody i instrumenty jego realizacji (Husar-Poliszuk, 2020), a także motywacje dążenia do niepodległości. Poprzez skupienie uwagi przede wszystkim na aktorach politycznych na pierwszy plan wysuwa się pytanie o spójność bloku proniepodległościowego oraz kooperację między partiami współtworzącymi rząd regionalny u progu pandemii, czyli JxCat i ERC. O ile stanowisko JxCat wobec działań władz centralnych w walce z COVID-19 było dość jasno sprecyzowane, o tyle podejście ERC do tej kwestii już nie. Politycy lewicy do pewnego stopnia podzielali poglądy JxCat i popierali działania Quima Torry, ich postawa jednak miała bardziej zachowawczy charakter, nastawiony na kompromis. Potwierdza to m.in. poparcie, jakiego udzielili, dla wniosku premiera Hiszpanii o przedłużenie po raz szósty stanu alarmowego w maju 2020 roku. Pedro Sánchez porozumiał się z baskijską PNV oraz katalońską ERC, która w poprzednich głosowaniach była przeciwko przedłużeniu stanu wyjątkowego. Postawę ERC można odczytywać jako otwartość do podjęcia ewentualnego dialogu w kwestii sprawy statutu Katalonii. Jednocześnie prezentowała mniej radykalne, bardziej elastyczne stanowisko niż JxCat. Dzięki wprowadzeniu wspomnianego stanu alarmowego rząd hiszpański zyskiwał nadzwyczajne uprawnienia wykonawcze do walki z pandemią, co tym samym ograniczyło kompetencje rządów regionalnych. W zamian za przychylność w głosowaniu (wstrzymanie się od głosu) ERC zażądała zapewnienia, że po wejściu Katalonii (również pozostałych wspólnot autonomicznych) „w fazę trzecią rządowego planu deeskalacji koronawirusa” władze regionalne odzyskają uprawnienia, które posiadały przed pandemią (Cué, Cia, Díez, 2020).

Zmiana w podejściu ERC do niepodległości regionu była widoczna już po referendum niepodległościowym w 2017 roku oraz wyborach regionalnych z tego samego roku. Jej narracja stała się mniej jednostronna, a sama partia wydawała się bardziej skłonna do współpracy z socjalistycznym premierem (Reino, 2020) aniżeli jej koalicjant JxCat, który wyraźnie dążył do utrzymania napięcia w stosunkach z Madrytem. Wspomniana zmiana mogła być podyktowana kilkoma kwestiami, przede wszystkim pragmatycznym podejściem. Eskalacja

konfliktu na osi Barcelona – Madryt w poprzednich latach „zmęczyła” znaczną część Katalończyków, którzy po wydarzeniach w 2017 roku (referendum niepodległościowe) nie wykazywali chęci zaogniania sytuacji. Kolejny aspekt to rosnące poparcie dla partii przeciwnych niepodległości regionu (np. Vox w Katalonii czy C’s), co zmusiło ERC do wysuwania mniej radykalnych postulatów. Zwłaszcza jako partia współrządzająca musi starać się pogodzić żądania wysuwane przez różne środowiska. Niemniej istotnym bodźcem do zmiany w podejściu ERC do niepodległości była możliwość stania się partnerem politycznym socjalistów i zdobycie realnego wpływu na decyzje podejmowane na szczeblu krajowym.

W zasadzie od 2017 roku, czyli po wydarzeniach związanych z referendum niepodległościowym, zauważalna była coraz większa konfrontacja partii ERC i JxCat, zwłaszcza na polu ideologicznym. Partia JxCat wyraźnie przesunęła się na osi lewica – prawica z pozycji centroprawicowych ku stanowiskom bardziej centrolewicowym czy też lewicowym, co może działać na szkodę ERC przez przejęcie jej elektoratu. W sytuacji, gdy ERC staje się bardziej umiarkowana i skłonna do dialogu z interiozem politycznym (co rodzi ambiwalentne nastroje wewnętrzne w formacji), partia Carlesa Puigdemonta przedstawia się jako bardziej „rewolucyjna” (wcześniej taki potencjał miała ERC), radykalna i odrzucająca negocjacje z rządem w Madrycie, gotowa do jednostronnego ogłoszenia niepodległości Katalonii (Cañizares, 2020). Wspomniana zmiana ideologiczna mogła wynikać z jednej strony z narastających napięć pomiędzy ugrupowaniami, zwłaszcza wokół strategii i mechanizmów uzyskania niepodległości przez region, z drugiej strony zaś bardziej spolegliwa postawa ERC nie była satysfakcjonująca dla radykalnej części jej elektoratu, który domagał się zdecydowanych kroków celem usamodzielnienia się regionu. Zwłaszcza w ostatnim przypadku ta grupa wyborców pozostawałaby do możliwego „przejęcia” przez radykalizującą się JxCat.

Sytuację wewnętrzną wśród independentystów zaogniała również sprawa Quima Torry. W grudniu 2019 roku Najwyższy Trybunał Sprawiedliwości Katalonii (TSJC) pozbawił go możliwości pełnienia funkcji publicznych za niepodporządkowanie się orzeczeniom Centralnej

Komisji Wyborczej podczas kampanii wyborczej w kwietniu 2019 roku⁷ (García Bueno, 2019). Prezydent Generalitat odwołał się od orzeczenia Trybunału, zawieszono jednak jego mandat w parlamencie katalońskim. Oliwy do ognia dołało poparcie decyzji o zawieszeniu mandatu przez ERC (Regué, Roger, 2020)⁸. W wyniku tarć między ugrupowaniami rządzącymi prezydent ogłosił w styczniu 2020 roku rozpisanie przedterminowych wyborów (jednak bez podania ich terminu), określając je jako konsekwencję „braku jedności” i „coraz większych sporów między ugrupowaniami separatystycznymi” (TVN24, 2020). Ostatecznie wybory odbyły się dopiero w lutym 2021 roku, bowiem – jak wówczas deklarował Torra – walka z koronawirusem jest priorytetem. Natomiast opozycja widziała w działaniu prezydenta Generalitat strach JxCat przed przegraną. Co istotne, przeprowadzenia przedterminowych wyborów domagała się przede wszystkim ERC.

Jeszcze przed pandemią COVID-19 nastroje społeczne wskazywały na możliwe zwycięstwo ERC w wyborach regionalnych, co potwierdzałoby słuszność wybrania ścieżki dialogu z rządem centralnym i porzucenie radykalnego kursu na ogłoszenie niepodległości Katalonii. Kryzys zdrowotny jednak zrewidował prognozy polityczne i w początkowej fazie pandemii większym poparciem cieszyła się JxCat. W tym czasie z powodu fali zachorowań zawieszeniu uległy rozmowy katalońsko-hiszańskie (dotyczące rozwiązania sporu), a dodatkowo ERC straciła swoją pozycję przetargową w Kortezach Generalnych na rzecz partii Ciudadanos (C's) (García de Blas, Cué, 2020). Oznaczało to jednocześnie większą niezależność rządu centralnego od partii regionalnych, a tymczasem ERC osłabła politycznie również w regionie. Reasumując, ERC znalazła się w trudnej sytuacji, z jednej strony niemożność przeprowadzenia wyborów regionalnych

⁷ Prezydent odmówił usunięcia z balkonu siedziby Generalitat transparentów nawołujących do uwolnienia polityków katalońskich aresztowanych w związku z organizacją referendum w 2017 roku.

⁸ Po wyroku hiszpańskiego Sądu Najwyższego podtrzymującego orzeczenie TSJC wobec ówczesnego lidera rządu katalońskiego stanowisko pełniącego obowiązki prezydenta Generalitat od 28 września 2020 roku przejął Pere Aragonés (ERC).

oddalała marzenie o wygranej i ustaleniu na nowo sił politycznych na scenie katalońskiej, z drugiej strony partia straciła strategiczną pozycję na scenie krajowej – nie wpływała realnie na stabilność rządu Pedra Sáncheza.

Nie bez znaczenia pozostają również termin wyborów autonomicznych oraz wielomiesięczny czas oczekiwania na ich ostateczne rozstrzygnięcie. Wybory regionalne w Katalonii odbyły się 14 lutego 2021 roku i w ich wyniku to jednak ERC uzyskała 33 deputowanych w parlamencie katalońskim, zaś JxCat – 32. Tym samym rywalizacja polityczna pomiędzy ugrupowaniami stała się bardzo wyrównana. Warto zauważyć, że rezultaty wyborcze mogłyby kształtować się inaczej (na co wskazywały sondaże), korzystniej dla partii byłego prezydenta Generalitat, gdyby elekcja odbyła się jesienią 2020 roku. Wówczas miały miejsce wydarzenia, które tradycyjnie pozytywnie wpływały na poziom poparcia dla independentystów (w tym przypadku przechodzących na pozycje bardziej radykalne – JxCat), np. obchody Diady (11 września), rocznica referendum z 2014 roku (9 listopada) i z 2017 roku (1 października). Pozytywny wpływ na wynik wyborczy JxCat mogłyby mieć również zbliżające się rozstrzygnięcie sprawy Quima Torry czy wzmożona debata nad immunitetem Puigdemonta.

Dalsza fragmentaryzacja katalońskiego bloku proniepodległościowego nastąpiła wraz z oczekiwaniem na przedterminowe wybory regionalne, tj. w okresie od stycznia 2020 roku do lutego 2021 roku. W tym czasie doszło do rozpadu partii JxCat oraz ostrych sporów ideologiczno-politycznych (również sądowych⁹) między Puigdemontem a partią Partit Demòcrata Europeu Català (PDeCat). Ostatecznie Puigdemont zdecydował się na utworzenie nowej partii pod tą samą nazwą¹⁰ – Junts per Catalunya, ale już bez PDeCat (Ríos, 2020a). Rywalizacja polityczna praktycznie zdziesiątkowała szeregi PDeCat, jej wielu dotychczasowych członków przeszło do ugrupowania byłego

⁹ Sprawa sądowa dotycząca marki „JxCat” pomiędzy PdeCat a Carlesem Puigdemontem była pokłosiem fiaska negocjacji między wymienionymi podmiotami w sprawie zagospodarowania przestrzeni postkonwergentnej (po CiU).

¹⁰ Utrzymanie tej samej nazwy ze względów strategicznych było korzystniejsze, np. z powodu jej rozpoznawalności przez wyborców.

prezydenta, a on sam formalnie zrezygnował z członkostwa w PDeCat w sierpniu 2020 roku. W konsekwencji obie partie wystartowały osobno w wyborach, obok ERC i Candidatura d'Unitat Popular (CUP), która ostatecznie stworzyła listy z partią Guanyem Catalunya (Empordà, 2020).

W tym niespokojnym czasie w katalońskiej przestrzeni politycznej uformowała się nowa partia Partit Nacionalista de Catalunya (Katalońska Partia Nacjonalistyczna, PNC), która określa się jako ugrupowanie nacjonalistyczne i liberalne, proeuropejskie, sprzeciwiające się jednostronnemu ogłoszeniu niepodległości przez Katalonię i dążące do budowy szerokiego frontu katalońskiego. W założeniach programowych PNC chce nawiązywać do umiarkowanego katalonizmu, propagowanego początkowo przez federację CiU (Convergència i Unió) (Pardo Torregrosa, 2020), oraz budować model polityki na wzór współczesnej baskijskiej partii nacjonalistycznej PNV. Założycielką i pierwszym sekretarzem generalnym formacji jest Marta Pascal, która wraz z częścią byłych już członków PDeCat zdecydowała się wybrać swego rodzaju trzecią drogę. Nowe ugrupowanie włączyło się w tworzenie sojuszu wyborczego partii znajdujących się poza strefą wpływów Puigdemonta, które w przeszłości w większości funkcjonowały w ramach CDC, czy też szerzej CiU, i odwoływały się do umiarkowanego, centrowego nacjonalizmu katalońskiego (Ríos, 2020a). Tak silna atomizacja ugrupowań reprezentujących umiarkowany katalonizm, a mowa tu o kilkunastu mniejszych partiach i grupach, mogła pozbawić je reprezentacji w parlamencie, wobec czego zasadna stała się rekonstrukcja przestrzeni politycznej dawnej CiU. Ostatecznie jednak współpraca pomiędzy m.in. Lliures, Convergents (CNV), Lliga Democràtica (LD), PNC oraz pozostałymi członkami PDeCat nie była na tyle efektywna, aby wprowadzić swoich reprezentantów do parlamentu katalońskiego. Tylko dwóm ostatnim partiom udało się przedstawić własnych kandydatów, którzy jednak nie uzyskali wystarczającej liczby głosów, co obnażyło tym samym słabość i fragmentaryzację we frakcji umiarkowanych zwolenników niepodległości. Warto podkreślić, że przegrana w wyborach sprawiła, iż wymienione podmioty jeszcze bardziej dostrzegły potrzebę kooperacji. Lliures, LD i PNC deklarują

chęć stworzenia jednej partii politycznej, na co wskazywał w sierpniu 2021 roku Antoni Fernández Teixidó, lider Lliures: „Queremos ser un único partido, ni una federación ni una coalición electoral” („Chcemy być jedną partią, nie jedną federacją, nie koalicją wyborczą”) (El País, 2021). Do grona zainteresowanych fuzją polityczną i odzyskaniem ideologicznego centrum dołączyły również PDeCat i Convergents (Fernández, 2021). Jeżeli w przyszłości doszłoby do formalnego połączenia sił przez pięć wymienionych partii, być może wzmocnione włączeniem się do projektu Units per Avançar, wówczas JxCat i Carles Puigdemont zyskaliby znaczącego rywala politycznego. Niemniej do końca 2022 roku nie udało się wcielić w życie marzenia o zjednoczeniu wszystkich formacji, przeciwnie – doszło do wewnętrznego rozłamu między wskazanymi ugrupowaniami i rozbitcia na mniejsze obozy władzy.

W styczniu 2022 roku powołano do życia kolejną katalońską partię nacjonalistyczną o charakterze centroprawicowym. Partia Centrem powstała z połączenia: Lliures, PDeCat, LD i CNV. Jej szefową została Maria Àngels Chacón i Feixas (PDeCat) (Reino, 2022). Poza Centrem znalazły się PNC i Units per Avançar (Anguera de Sojo, 2022), co potwierdza brak spójności nie tylko między independentystami, lecz także między nacjonalistami¹¹. Zapewne dużym wyzwaniem dla Centrem będzie stabilizacja samego sojuszu. Konieczne jest bowiem wypracowanie spójnej strategii partii i stanowisk w odpowiedzi na najważniejsze problemy, a także – co wydaje się równie istotne – wyraźne określenie ideologiczne na osi narodowej. Zadanie nie jest łatwe, ponieważ w odniesieniu do samej kwestii niepodległości Katalonii oraz drodze jej osiągnięcia ugrupowania prezentowały w wielu sprawach rozbieżne stanowiska. Przykładowo LD sprzeciwia się działaniom ruchu niepodległościowego. Co więcej, jednym ze współzałożycieli partii jest Josep Ramon Bosch i Codina, były członek PP oraz były prezes jednej z największych organizacji antyniepodległościowej

¹¹ Nacjonalista nie musi być independentystą, ponieważ jego celem nie musi być dążenie do niepodległości regionu. Przeciwnie jest z independentyzmem, który w Katalonii wyrasta z nacjonalizmu regionalnego.

w Katalonii – Societat Civil Catalana (SCC). Z drugiej strony PDeCat nie ukrywa, że wyraźnie sprzyja ruchowi independentystycznemu, natomiast Lliures i CNV jako partie umiarkowane i centrowe sprzeciwiają się niepodległości regionu, hołdując nacjonalizmowi katalońskiemu.

W kontekście wyborów autonomicznych w Katalonii z 2021 roku i rozbitcia monopolu politycznego independentystów w regionie, warte podkreślenia są zabiegi PSOE i samego premiera o uzyskanie dobrego wyniku wyborczego przez socjalistów katalońskich (PSC–PSOE), co *de facto* znacznie pomogło ugrupowaniu w zdobyciu 33 mandatów, czyli tylu co ERC i o jeden mandat więcej niż JxCat. PSC uzyskało największą liczbę głosów 654 766 (23,03%) przy wynikach ERC – 605 581 głosów (21,30%) i JxCat – 570 539 głosów (20,07%). Rzykownym działaniem, aczkolwiek wynik PSC-PSOE wskazuje, że pozytywnie odebranych przez wyborców, była zmiana lidera listy wyborczej PSC–PSOE. Pod koniec grudnia 2020 roku czołowy kandydat socjalistów w Katalonii Miquel Iceta zrezygnował ze stanowiska na rzecz ówczesnego ministra zdrowia Salvadora Illi Roca, który od blisko roku z racji pełnionej funkcji stał na pierwszej linii frontu w walce z pandemią (Robles, 2020). Tym samym Illa był jednym z najbardziej rozpoznawalnych polityków katalońskich w Hiszpanii, zaś w samej Katalonii jako najbardziej ceniony polityk plasował się na drugiej pozycji za Oriolem Junquerasem (ERC) (Ubieto, 2020). Strategia zmiany kandydata przez PSC–PSOE ukazała dążenie do osiągnięcia maksymalnie wysokiej wygranej w wyborach po wieloletnim spadku znaczenia socjalistów na scenie regionalnej i zamknięciu „bezpłodnej dekady”¹². Determinację w działaniu premiera i jego partii można również zauważyć w wypowiedzi zarówno Salvadora Illi: „Estoy preparado para ser presidente” („Jestem gotowy zostać prezydentem”), jak i Miquela Icety: „Nuestro objetivo no es ser la segunda fuerza política de Catalunya. Nuestro objetivo es alcanzar la presidencia de

¹² Takie określenie można odnaleźć w literaturze przedmiotu w odniesieniu do okresu, kiedy to socjaliści katalońscy uzyskiwali bardzo słabe lub słabe wyniki wyborcze, znajdując się tym samym poza rządem regionalnym. Za początek tzw. bezpłodnej dekady można przyjąć elekcję regionalną w 2012 roku.

la Generalitat” („Naszym celem nie jest bycie drugą siłą polityczną w Katalonii. Naszym celem jest objęcie prezydentury w Generalitat”) (Ubieto, 2020). Paralelnie wygrana socjalistów miała doprowadzić do rozbitcia duopolu independentystów w Katalonii w postaci ERC i JxCat oraz jawić się jako „kandydatura pojednania”, zwłaszcza że w czasie pandemii sytuacja polityczna w regionie uległa swego rodzaju rozprężeniu w kontekście dążenia do niepodległości, a sam *proces* stracił znacząco na impecie i wykazuje symptomy rozkładu. Ściśle koresponduje to z przewartościowaniem w tym okresie priorytetów dużej części Katalończyków i wymogiem redefinicji bieżącej polityki przez decydentów regionalnych. Podsumowując, nadrzędny cel socjalistów nie został osiągnięty, ponieważ mimo dobrego wyniku wyborczego PSC nie zdobyła większości w parlamencie katalońskim i znalazła się w opozycji po ponownym utworzeniu rządu przez separatystów. Pomimo tego „efekt Illi” pozwolił socjalistom na znaczne odbudowanie swojej pozycji na scenie regionalnej.

Ostatecznie miejsca w parlamencie katalońskim uzyskało osiem formacji, obok wymienionych ERC, JxCat i PSC, koalicja CUP–G¹³ zyskała dziewięć mandatów, ECP–PEC¹⁴ zaś osiem miejsc, C’s zaledwie sześć, co jest spadkiem aż o 30 mandatów, natomiast PP straciła jedno miejsce, uzyskując ostatecznie trzy mandaty. Pierwszy raz w historii do parlamentu katalońskiego weszła ultrapravicowa partia Vox z 11 mandatami, PDeCat zaś nie uzyskała żadnego przedstawiciela.

Duża dekompozycja bloku separatystycznego oraz wyniki elekcji nie ułatwiały budowania wspólnego frontu proniepodległościowego. Faktem jednak jest, że partie separatystyczne łącznie zdobyły większość głosów w wyborach oraz większość miejsc w parlamencie: co najmniej 74 mandaty (ERC + JxCat + CUP–G) z możliwością szukania wsparcia w określonych kwestiach np. u PSC–PSOE czy ECP–PEC. W kontekście symbolicznym, ale również politycznym istotne jest to, że proniepodległościowcy po raz pierwszy zdobyli większość głosów. Do parlamentu nie weszła PDeCat – spadkobierczyni niegdys

¹³ Koalicja partii CUP oraz Guanyem Catalunya.

¹⁴ Koalicja wyborcza En Comú Podem oraz Guanyem el Canvi (ECP–PEC).

hegemonia sceny regionalnej Demokratycznej Konwergencji Katalonii (CDC), szerzej federacji CiU – pomimo uzyskania przez partię ponad 75 tys. głosów i obecności w jej strukturach wcześniejszego lidera „niepodległościowców” Artura Masa. Porażka PDeCat wzmocniła pozycję Carlesa Puigdemonta. Warto zaznaczyć, że w katalońskiej polityce pojawił się nowy przeciwnik separatystów, tj. partia Vox, ze znaczącą liczbą mandatów. Na podkreślenie zasługuje silna pozycja PSC, notująca wzrost swojej reprezentacji o 16 deputowanych, jednak nie na tyle silna, aby utworzyć rząd. Biorąc pod uwagę wcześniejszą rywalizację ERC–JxCat istotny wydaje się duży wzrost, bo aż o 12 mandatów, siły parlamentarnej ostatniej z wymienionych, przy zaledwie jednym deputowanym więcej w przypadku ERC. Oba ugrupowania reprezentują zatem niemal identyczną siłę polityczną: ERC – 33 miejsca, JxCat – 32 miejsca.

Rezultaty wyborcze sprawiły, że misja powołania rządu nie należała do najłatwiejszych. Independentyści z ERC i JxCat nie mogli porozumieć się w sprawie wspólnego kandydata na prezydenta Generalitat. W pierwszym głosowaniu, które miało miejsce 26 marca 2021 roku, kandydatura wówczas pełniącego obowiązki prezydenta Pere Aragonèsa nie uzyskała wymaganej większości absolutnej z powodu braku porozumienia między zwolennikami niepodległości: ERC i CUP głosowały za przyjęciem kandydatury, natomiast JxCat wstrzymała się od głosu. Stosunek głosów „za” do głosów „przeciw” wyniósł 42 do 61 wobec wymaganych 68 głosów na „tak” w 135-osobowym parlamencie. W tym przypadku niepowodzenie w powołaniu szefa regionu było zależne od głosu wstrzymującego się JxCat (Wilson, 2021). Paradoksalnie to nie spójne stanowisko unionistów podczas głosowania, ale wewnętrzny spór między independentystami nie pozwolił na przyjęcie w pierwszym terminie kandydatury proniepodległościowej. Sytuacja powtórzyła się cztery dni później podczas kolejnego głosowania nad inwestyturą. Ostatecznie dopiero 17 maja 2021 roku ERC i CUP wypracowały porozumienie z JxCat, co poskutkowało wyborem Pere Aragonèsa na stanowisko prezydenta Generalitat (Stasiński, 2021). Warto dodać, że w tym przypadku znaczenie miał termin wyznaczony na utworzenie rządu, bowiem upływał on 26 maja 2021 roku. Zgodnie

z oczekiwaniami nowo wybrany szef Generalitat zapowiedział dążenie do przeprowadzenia wiążącego referendum niepodległościowego (Dziennik Gazeta Prawna, 2021b), a następnie do powołania Republiki Katalońskiej, jednak na drodze dialogu z interiorom politycznym. Deklaracja ta wpisuje się w aktualną strategię polityczną ERC, z której wywodzi się obecny prezydent, jednocześnie eksponuje istniejące i w ostatnim czasie zyskujące na intensywności spory wewnątrz bloku independentystycznego, bowiem dwie pozostałe partie sojusznice ERC, czyli CUP i JxCat, opowiadają się za dążeniem regionu do uzyskania niepodległości, nawet na zasadzie jednostronnej deklaracji.

Nowy prezydent Generalitat Aragonès kontynuował sprawowanie władzy w Katalonii w czasie, gdy gospodarka hiszpańska zaczęła notować blisko 20% wzrost PKB w porównaniu do pierwszych miesięcy pandemii (Zatyka, 2021). Poprawa kondycji państwa oznaczała również powolną stabilizację sytuacji w regionie. Ponadto w kontekście ocieplenia relacji między Katalonią a Hiszpanią oraz potencjału samego independentyzmu istotna była decyzja hiszpańskiej Rady Ministrów o ułaskawieniu dziewięciu polityków i aktywistów katalońskich związanych z organizacją nielegalnego referendum niepodległościowego w październiku 2017 roku. Zostali skazani przez Sąd Najwyższy na długoletnie wyroki więzienia: od 9 do 13 lat za bunt, nieposłuszeństwo i malwersacje środków publicznych. To posunięcie władz centralnych można odczytywać zarówno jako: 1) symboliczne, ponieważ otwiera przestrzeń do dialogu Madryt – Barcelona i wypracowania kompromisu; 2) polityczne, a właściwie strategiczne, gdyż tym samym Pedro Sánchez wytrącił z rąk independentystów jeden z głośniejszych argumentów przywoływanych przez nich w ostatnich latach. Dezaktualizacji uległa (przynajmniej w decydującym stopniu) narracja separatystów dotycząca martyrologii narodu katalońskiego, a dokładniej określanie więźniów jako więźniów politycznych czy też męczenników za sprawę niepodległej Katalonii. Wpisujące się w nią działania independentystów, takie jak manifestacje poparcia dla przetrzymywanych Katalończyków, masowe protesty czy też próby włączenia instytucji unijnych w rozwiązanie problemu, mające na celu uwolnienie więźniów, mobilizowały dużą część społeczeństwa

katalońskiego (Husar-Poliszuk, 2021: 172). To tylko częściowo przełożyło się na poparcie przez Katalończyków dążeń niepodległościowych. Zgodnie z wynikami badań prezentowanych przez katalońskie Centre d'Estudis d'Opinió w Baròmetre d'Opinió Política opublikowanych w kwietniu 2022 roku poparcie dla utworzenia niepodległego państwa katalońskiego między październikiem 2017 roku a marcem 2019 roku wynosiło 39-40%. Jednocześnie w tym samym czasie 5-6% społeczeństwa katalońskiego deklarowało aprobatę aktualnego statusu Katalonii jako regionu, 22% chciało przekształcenia regionu w państwo sfederowane z Hiszpanią, natomiast między 24 a 27% społeczeństwa widziało Katalonię jako wspólną autonomiczną Hiszpanii. O ile w okresie pandemii (od marca 2021 roku do marca 2022 roku) poparcie dla trzech ostatnich modeli funkcjonowania Katalonii w zasadzie nie ulegały większym fluktuacjom¹⁵, o tyle jednocześnie widoczny jest trend stosunkowo niskiego poparcia (biorąc pod uwagę zwłaszcza drugą dekadę XXI wieku) dla utworzenia państwa katalońskiego, które oscyloowało między 34 a 35% (Centre d'Estudis d'Opinió, 2022), a w newralgicznych momentach drugiej dekady XXI wieku sięgało poziomu blisko 50%.

Konkluzje

W odniesieniu do sformułowanego problemu badawczego należy stwierdzić, że pandemia COVID-19 odcisnęła swoje piętno na współczesnym independentyzmie, przede wszystkim wyhamowując jego proces radykalizacji, co potwierdza założoną hipotezę. Jednocześnie przeprowadzona analiza pozwala wnioskować, iż sam kryzys zdrowotny odgrywał jedynie rolę akceleratora, czynnika sprzyjającego budowaniu napięcia w relacjach peryferia – centrum, aniżeli był bodźcem wywołującym kognitywne otwarcie u Katalończyków, następnie wzrost nastrojów proniepodległościowych, a w konsekwencji ewolucję independentyzmu. Jako ruch stracił on na natężeniu zwłaszcza

¹⁵ Jedynie wzrosła o około 2-3% liczba zwolenników Katalonii jako wspólnoty autonomicznej w ramach monarchii hiszpańskiej.

w wyjątkowo dynamicznej dekadzie 2009-2019. Może to wynikać z wielu przyczyn, z czego dwie wydają się fundamentalne. Z jednej strony realia covidowe, obostrzenia i ograniczenia w sposób oczywisty uniemożliwiły szeroką mobilizację i działalność zwolenników niepodległości Katalonii. Dotychczas to efektywny mechanizm mobilizacji społecznej, w dużym stopniu stanowił o sile ruchu independentystycznego, rzeczona mobilizacja był również motorem dla procesu radykalizacji dążeń niepodległościowych. Z drugiej strony aktualny potencjał i kondycję independentyzmu definiuje spójność jego podmiotów-nośników. Analiza relacji wewnątrz bloku partii i ugrupowań popierających budowę państwa katalońskiego wskazuje, że istnieje między nimi istotna dysharmonia. O ile różnice między independentystami i nacjonalistami były obecne od zawsze, o tyle po 2010 roku formacje i partie polityczne z tych środowisk w mniejszym lub większym stopniu podejmowały współpracę na rzecz niepodległości regionu i utworzenia wspólnego frontu politycznego. Formalnie po wyborach z 2021 roku ERC i JxCat doszły między sobą do porozumienia i utworzyły rząd autonomiczny, aczkolwiek ich postawy są w wielu newralgicznych punktach rozbieżne, co może skutkować napięciami czy też rozpadem koalicji. Dodatkowo przesunięcie ideologiczne JxCat w kierunku stanowisk bardziej lewicowych stwarza niejako zagrożenie dla interesów wyborczych ERC. Bezprecedensowy charakter miał również konflikt między Carlesem Puigdemontem a partią PDeCat oraz próby „zagospodarowania” przestrzeni postkonwergentnej, w tym powstawanie zupełnie nowych partii czy fuzje już istniejących.

Wymienione elementy wpływają na kształt independentyzmu katalońskiego, zwłaszcza dezintegracja w bloku proniepodległościowców osłabia znacząco efektywność ruchu. Wśród ugrupowań separatystycznych powstał również wyraźny rozłam w kwestii kooperacji władz regionalnych z interiosem politycznym w zakresie zwalczania pandemii. Linia podziału przebiega tu bardzo podobnie jak stosunek ugrupowań katalońskich do podejmowania dialogu z rządem centralnym na rzecz rozwiązania konfliktu katalońsko-hispańskiego. Wybory autonomiczne z 14 lutego 2021 roku oraz poprzedzające je wydarzenia wydają się papierkiem lakmusowym aktualnej kondycji independentyzmu

w regionie. Z perspektywy aktorów katalońskiej sceny politycznej wybory wyeksponowały nie tylko problem fragmentaryzacji środowiska pronepodległościowego, lecz także zagrożenia, z jakim wiąże się utrzymanie takiego stanu w dłuższej perspektywie, np. przejęcia władzy przez PSC czy wzrost znaczenia partii Vox.

Bibliografia

- Alarm, „El País”, 31.05.2020, [online], <https://english.elpais.com/politics/2020-05-31/spanish-government-secures-support-for-sixth-and-final-extension-to-state-of-alarm.html>, 19.03.2022.
- ANGUERA DE SOJO, I. (2022), „Chacon presenta Centrem como el «primer partido post procés» para resucitar el catalanismo moderado”, w: El Independiente, 10.01.2022, [online], <https://www.elindependiente.com/espana/2022/01/10/del-pdecat-a-centrem-un-nuevo-partido-para-resucitar-el-catalanismo-moderado/>, 4.04.2022.
- BERUMEN, R. (2020), „El discurso independentista y la crisis sanitaria: las identidades regionales españolas y su discurso político ante la COVID-19”, [online], ejournalinternational.info/es/le-discours-separatiste-et-la-crise-sanitaire-les-identites-regionales-espagnoles-et-leurs-discours-politiques-face-au-covid-19%E2%80%A8/, 20.03.2022.
- Business Insider Polska (2021), „Gospodarka strefy euro dalej mocno rośnie. Najlepiej jest w Hiszpanii”, 17.08.2021, [online], <https://businessinsider.com.pl/finanse/strefa-euro-pkb-za-ii-kwartal-gospodarka-mocno-rosnie-najlepiej-jest-w-hiszpanii/03ejmst>, 1.04.2022.
- CAÑIZARES, M.J. (2020), „El nuevo partido de Puigdemont, ¿Una amenaza para la victoria de ERC?”, w: Crónica Global, 3.07.2020, [online], https://cronicaglobal.lespanol.com/politica/nuevo-partido-puigdemont-amenaza-victoria-erc_363801_102.html, 5.04.2022.
- Centre d’Estudis d’Opinió, Baròmetre d’Opinió Política, 1/2022, [online], http://upceo.ceo.gencat.cat/wsceop/8308/Dossier%20de%20premsa_1019.pdf, 14.04.2022.

- CUÉ, C.E., CIA, B., DÍEZ, A. (2020), „Spanish government secures support for sixth and final extension to state of alarm”, w: El País, [online], <https://english.elpais.com/politics/2020-05-31/spanish-government-secures-support-for-sixth-and-final-extension-to-state-of-alarm.html>, 1.04.2022.
- Dziennik Gazeta Prawna (2021a), „Hiszpania: Wraca obowiązek noszenia masek ochronnych na ulicach”, 22.12.2021, [online], <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/swiat/artykuly/8320720,hiszpania-koronawirus-obowiazek-noszenia-maseczek-na-ulicach.html>, 7.04.2022.
- Dziennik Gazeta Prawna (2021b), „Premier Katalonii zapowiedział przeprowadzenie kolejnego referendum niepodległościowego”, 1.10.2021, [online], <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/swiat/artykuly/8260704,katalonia-referendum-niepodleglosciowe.html>, 23.04.2022.
- El País (2021), „Los partidos del catalanismo moderado exploran una fusión para finales de año”, 10.08.2021, [online], <https://elpais.com/espana/catalunya/2021-08-10/los-partidos-del-catalanismo-moderado-exploran-una-fusion-para-finales-de-ano.html>, 4.04.2022.
- Empordà (2020), „La CUP aprova aliar-se amb Guanyem de cara al 14-F i que Dolors Sabater encapçali la llista”, [online], <https://www.emporda.info/catalunya/2020/12/12/cup-aprova-aliar-amb-guanyem-50729091.html>, 4.04.2022.
- FAUS, J. (2020), „Catalan separatists use coronavirus crisis to argue for independence”, 29.04.2020, [online], <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-spain-catalonia-idUSKBN22B2AW>, 12.03.2022.
- FERNÁNDEZ, A. (2021), „Marta Pascal quiere ser la candidata a las generales y portavoz de los neoconvergentes”, w: El Confidencial, [online], https://www.elconfidencial.com/espana/cataluna/2021-10-22/marta-pascal-pide-cargo-relevancia-nuevo-catalanismo_3310615/, 4.04.2022.
- GARCÍA BUENO, J. (2019), „Quim Torra, condenado a un año y medio de inhabilitación por negarse a retirar los lazos amarillos”, w: El País, 19.12.2019, [online], https://elpais.com/ccaa/2019/12/19/catalunya/1576750819_163784.html, 1.04.2022.
- GARCÍA DE BLAS, E., CUÉ, C.E. (2020), „El Gobierno pacta con Ciudadanos su apoyo al decreto de nueva normalidad”, w: El País, 9.06.2020, [online], <https://elpais.com/espana/2020-06-09/el-gobierno-pacta-con-ciudadanos-su-apoyo-al-decreto-de-nueva-normalidad.html>, 12.03.2022.

- GRZYBOWSKA-WALECKA, K., WOJTAS-JARENTOWSKA, K. (2021), „Raport: Lockdown demokracji w czasach pandemii COVID-19”, [online], <https://www.kas.de/documents/279510/8099243/Raport+Lockdown.pdf/8eb86ae7-2a6c-7e06-6506-0b76386b2494?version=1.0&t=1610026523952>, 24.03.2022.
- HERMIDA, X., CUÉ, C.E. (2021), „El Gobierno salva el decreto de fondos europeos gracias al apoyo de Bildu y la abstención de Vox”, w: El País, 28.01.2021, [online], https://elpais.com/espana/2021-01-28/erc-pone-al-gobierno-en-vilo-al-anunciar-su-voto-contra-el-decreto-sobre-los-fondos-europeos.html?event_log=oklogin, 22.03.2023.
- HUSAR-POLISZUK, W. (2020), *Katalończycy. Od budowy własnej tożsamości do independentyzmu w regionie*, Wydawnictwo FNCE, Poznań.
- HUSAR-POLISZUK, W. (2021), „Ewangelizacja w duchu independentyzmu katalońskiego”, *Studia Religiologica*, t. 54, nr 2, s. 165-180, <https://doi.org/10.4467/20844077SR.21.010.14201>.
- Instituto Nacional de Estadística (INE), „Producto Interior Bruto (PIB) 2020”, [online], https://www.ine.es/prensa/pib_tabla_cne.htm, 1.04.2022.
- PARDO TORREGROSA, I. (2020), „El partido del grupo de Pobleter se llamará Partit Nacionalista de Catalunya”, w: La Vanguardia, 12.05.2020, [online], <https://www.lavanguardia.com/politica/20200512/481127142015/grupo-pobleter-partido-partit-nacionalista-catalunya.html>, 1.04.2022.
- PARKER, J. (2021), „Europe’s Secessionist Movements and Covid-19”, *Nationalities Papers*, 50, s. 1-12, <https://doi.org/10.1017/nps.2020.103>.
- PAWŁOWSKI, M. (2020a), „Hiszpania wobec pandemii COVID-19”, *Biuletyn PISM*, 74(2006).
- PAWŁOWSKI, M. (2020b), „Postpandemiczny kryzys gospodarczy w Hiszpanii”, *Biuletyn PISM*, nr 154(2086).
- REGUÉ, J., ROGER, P. (2020), „El veto a Torra en el Parlament fractura el Govern”, w: El Periódico de Catalunya, 27.01.2020, [online], <https://www.elperiodico.com/es/politica/20200127/secretario-parlament-ordenar-retirar-acta-torra-7823642>, 1.04.2022.
- REINO, C. (2020), „Torra y Ciudadanos torpedean los planes de ERC para alcanzar el poder”, w: El Correo, 13.06.2020, [online], <https://www.elcorreo.com/politica/torra-evita-desvelar-20200613152603-ntrc.html>, 10.03.2022.

- REINO, C. (2022), „La antigua Convergència intenta renacer como Centrem”, w: Las Provincias, 10.01.2022, [online], https://www.lasprovincias.es/politica/centrem-angels-chaconr-20220110141806_ntrc.html?ref=http%3A%2F%2Fwww.lasprovincias.es%2Fpolitica%2Fcentrem-angels-chaconr-20220110141806-ntrc.html, 4.04.2022.
- RÍOS, P. (2020a), „El PDeCAT lleva a Junts al juzgado para reclamar las siglas”, w: El País, 29.08.2020, [online], <https://elpais.com/espana/catalunya/2020-08-29/el-pdecat-lleva-a-junts-al-juzgado-para-reclamar-las-siglas.html>, 24.03.2022.
- RÍOS, P. (2020b), „La atomización amenaza con dejar fuera del Parlament al nacionalismo moderado”, w: El País, 26.09.2020, [online], <https://elpais.com/espana/catalunya/2020-09-26/la-atomizacion-amenaza-con-dejar-fuera-del-parlament-al-nacionalismo-moderado.html>, 4.04.2022.
- ROBLES, G. (2020), „Salvador Illa: ministro multitarea para garantizar la salud del dialogo”, w: El Periódico, 14.01.2020, [online], <https://www.elperiodico.com/es/politica/20200114/salvador-illa-ministro-multitarea-para-garantizar-la-salud-del-dialogo-7806838>, 4.04.2022.
- Rzeczpospolita (2020), „Koronawirus w Hiszpanii. Katalonia zachęca, by w komunikacji nie jeść, nie pić i nie rozmawiać”, 10.11.2020, [online], <https://www.rp.pl/swiat/art429121-koronawirus-w-hiszpanii-katalonia-zacheca-by-w-komunikacji-nie-jesc-nie-pic-i-nie-rozmawiac>, 11.03.2022.
- STASIŃSKI, M. (2021), „Hiszpania: rząd Katalonii upiera się przy niepodległości”, w: Gazeta Wyborcza, 22.05.2021, [online], <https://wyborcza.pl/7,75399,27113340,hiszpania-rzad-katalonii-upiera-sie-przy-niepodleglosci.html?disableRedirects=true>, 14.04.2022.
- TVN24 (2020), „«Kadencja dobiegła dziś końca». Niespodziewana deklaracja premiera Katalonii”, 29.01.2020, [online], <https://tvn24.pl/swiat/katalonia-premier-quim-torra-zapowiada-przedterminowe-wybory-3553806>, 12.03.2022.
- UBIETO, G. (2020), „Illa: «Estoy preparado para ser presidente de la Generalitat»”, w: El Periódico, 30.12.2020, [online], <https://www.elperiodico.com/es/politica/20201230/iceta-relevo-illa-queremos-segundos-11428249>, 5.04.2022.

- UBIETO, G. (2021), „El PDECat, fuera del Parlament: los herederos de Convergència no llegan al 3% de los votos”, w: El Periódico de Catalunya, 14.02.2021, [online], <https://www.elperiodico.com/es/elecciones-catalunya/20210214/pdecat-fuera-parlament-herederos-convergencia-11521061>, 1.04.2022.
- WILDOWICZ-SZUMARSKA, A. (2021), „Wyzwania polityki fiskalnej dla państw Unii Europejskiej w dobie pandemii COVID-19”, *Studia Analiz Sejmowych*, 3(67), s. 117-132.
- WILSON, J. (2021), „Spain: Catalan separatists fail on 1st try to pick new chief”, w: Associated Press, 26.03.2021, [online], <https://apnews.com/article/legislature-europe-spain-c0bd714eaffce834af49038e8837c319>, 5.04.2022.
- YouGov (2020), „COVID-19: government handling and confidence in health authorities”, 17.03.2020, [online], <https://yougov.co.uk/topics/international/articles-reports/2020/03/17/perception-government-handling-covid-19>, 24.03.2022.
- ZATYKA, M. (2021), „Wzrost PKB w Hiszpanii. Poprawia się kondycja gospodarki wobec początku pandemii”, w: Bankier.pl, 30.07.2021, [online], [https://www.bankier.pl/wiadomosc/PKB-Hiszpanii-wzroslo-o-prawie-20-proc-wobec-okresu-z-poczatku-pandemii-8162127.html](https://www.bankier.pl/wiadomosc/PKB-Hiszpanii-wzroslo-prawie-20-proc-wobec-okresu-z-poczatku-pandemii-8162127.html), 23.04.2022.